

مراقب باشید شبکه‌های مجازی بداخلاقتان نکند

طی یک دهه اخیر چه اتفاقی در دنیای اطراف ما افتاده است که رنگ واقعی آن به سمت مجازی بودن تغییر یافته است؟

طی یک دهه اخیر چه اتفاقی در دنیای اطراف ما افتاده است که رنگ واقعی آن به سمت مجازی بودن تغییر یافته است؟ چنین تغییر و تحولی توانسته است نگرش، سبک زندگی و حتی ساز و کارهای هوشی، استدلالی و عملکردی افراد را از کودکی تا نوجوانی تغییر دهد. به گونه‌ای که کودکان امروز از همان سال‌های اولیه پس از تولد با رایانه، بازی‌های رایانه‌ای و شبکه‌های اجتماعی آشنا و عجین می‌شوند و به عینه می‌توان دید که با ما یا کودکان دیروز، بسیار متفاوت هستند. عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی، افراد را بویژه در نوجوانی به دلیل حساسیت‌های خاص این دوران با چالش‌های زیادی روبه‌رو می‌کند که از نقطه نظر انزوا طلبی و دوری جستن آنان از روابط اجتماعی بسیار اهمیت دارد. برخی تظاهرات منفی این چالش‌ها به گفته دکتر مسعود احمدزاداصل، روانپزشک، شامل بروز رفتارهای پرخاشگرانه و به نوعی بروز واکنش‌های انفعالی در مقابل خواست والدین برای برگشت نوجوان به روابط اجتماعی، ارتباطات خانوادگی و فامیلی می‌شود. همچنین بروز دیگر اختلالات خلقی، ایجاد روحیه خیالپردازی و رویابافی از اثرات روحی و روانی عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی تلقی می‌شود.

تلاش برای کسب هویت در نوجوانی

دوره نوجوانی، دوره‌ای است که از حدود ده سالگی شروع می‌شود و با روایت‌های مختلف تا پانزده سالگی ادامه می‌یابد. در این دوره، کودکی که در سیر تکاملی خود، آموخته‌ها و تجربیاتی از میزان دوست داشتنی بودن و اعتماد به دیگران را کسب کرده، قرار است تا نقش اجتماعی را که در آینده می‌خواهد به عهده بگیرد و هویت خود را در رابطه با دیگران و جامعه به دست بیاورد. به این علت در این دوره، نوجوان به دنبال گسترش دامنه روابط خود، فراتر از افراد خانواده است و به ارتباط با سایر افراد دارای قدرت و تجربه مانند معلمان و مربیان از یکسو و همسالان و همتایان در سوی دیگر روی می‌آورد تا بتواند نقش‌های اولیه خود را در جامعه کسب کند.

وسوسه کسب امنیت اجتماعی در فضای مجازی

دکتر احمدزاد درباره دلایل گرایش نوجوانان به عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌گوید: در این دوره به دلیل نیاز و اضطرابی که از احتمال سرخوردگی از کسب نقش دلخواه اجتماعی ممکن است پیش آید، نوجوان را دچار نوعی اضطراب اجتماعی و حضور در جمع می‌کند که در واقع، بیانگر اشتیاق زیاد او برای حضور در جمع است. نوجوان برای مقابله با این اضطراب، در عین پاسخ به این اشتیاق سعی می‌کند به محیط‌هایی وارد شود که در آن احساس امنیت می‌کند تا احیاناً در صورت سرخوردگی بتواند با کمترین هزینه و هر چه زودتر با تغییر هویت در نقش جدیدی ظاهر شود. این روانپزشک می‌افزاید: در گذشته این گذار به صورت تجربه دوستی‌های کوتاه‌مدت و اشتغال‌های فصلی، نوشتارها با اسامی مستعار و امثالهم سپری می‌شد که به دلیل برخورد مستقیم با افراد و انسان‌های دیگر کمی اضطراب ایجاد می‌کرد، ولی به خاطر کوتاه بودن و احتمال توقف آن، احساس آرامش به نوجوان می‌داد. از سوی دیگر این تجربه با انسان‌های دیگر که هویتی واقعی داشتند در گذار مناسب از این دوران به نوجوان کمک می‌کرد، اما امروزه تمام فضایی که نوجوان دوست دارد داشته باشد یک فضای مجازی است که با گسترش نوشتارها و انقلاب اطلاعاتی و فضای مجازی اینترنتی و بخصوص در دهه اخیر با شبکه‌های اجتماعی، این نیاز دیرینه نوجوانان به فضایی که بتوانند در آن با کمترین حضور واقعی، تجربیات فانتزی خود را به بوته آزمایش و نقد و نظر دیگران بگذارند، مهیا شده است. درواقع، استقبال بی‌نظیر نوجوانان از فضای مجازی در شبکه‌های اجتماعی نه تنها با نیت انزوا طلبی نیست که با خواست مشارکت اجتماعی صورت می‌گیرد.

نیاز به جمعگرایی به انزوای نوجوان منتهی می‌شود

اما روی دیگر عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی را که با نیت کسب هویت اجتماعی از سوی نوجوان صورت گرفته است نیز باید دید. این شبکه‌های اجتماعی مجازی در کنار احساس آرامش و امنیتی که با حفظ هویت اولیه خام به نوجوان می‌دهند، ناتوان از دادن هویتی به نوجوان هستند که در ارتباطات واقعی‌تر در دنیای غیردیجیتال انتظارش را می‌کشد.

دکتر احمدزاد تأکید می‌کند: این مساله اگر مدیریت مناسب نشود و نیاز نوجوان برای گریز از این سردرگمی در یافتن نقش اجتماعی‌اش بخوبی مورد توجه نگیرد، می‌تواند به انزوای وی و پناه بردنش به یکی از دو قطب منعکس‌کننده این تضاد یعنی دنیای واقعی و مجازی منجر شود که معمولاً دنیای مجازی، فضای تأییدی مورد انتخاب وی خواهد بود. نتیجه چنین اتفاقی، انزوا طلبی و دوری از روابط اجتماعی نوجوان از دید والدین و بزرگسالان و معاشرت طلبی و جمعگرایی از دید خود وی است.

همراهی والدین با نوجوان برای کسب تجربه‌های تازه

همان‌گونه که گفته شد به دلیل تفاوت‌هایی که نوجوان در فضاهای مجازی و ارتباطات واقعی مشاهده می‌کند، دچار ناتوانی در کنترل احساسات، سرخوردگی و گاهی سرخوشی و به طور کلی ناپایداری خلقی می‌شود و رفتارهای نابسامان از خود بروز می‌دهد. دکتر احمدزاد، راهکارهایی برای کاهش تضاد هویتی در نوجوان ارائه می‌کند که باید مورد توجه والدین قرار بگیرد: باید توجه داشت قسمتی از این حالات از ویژگی‌های طبیعی نوجوانی است، ولی هر چه بتوانیم میزان اختلاف پیام‌هایی را که نوجوان از محیط‌های مختلف درباره هویت و نقش خود کسب می‌کند، کاهش دهیم، این نوسان و نابسامانی کم خواهد شد. چنین اتفاقی نه تنها باعث آسیب نمی‌شود، بلکه به رشد و شکوفایی توانایی‌های نوجوان نیز کمک خواهد کرد. مهم‌ترین نکته‌ای که می‌تواند سیر تکاملی بهنجاری را در چنین شرایطی برای نوجوان به همراه داشته باشد این است که والدین و جامعه سعی کنند نیازهای نوجوان در این دوران را درک کنند و با او همدل شوند. یعنی نیاز او را برای کسب تجربه‌های جدید، رویابافی و خیالپردازی درک و حتی تشویق کنند و با شناخت و درک فضایی که نوجوان می‌خواهد این نیازها را در او برآورده کنند، والدین و جامعه می‌توانند با تشویق نوجوان برای تعمیم فضاهای تجربه‌اش به فضاهای ارتباطی غیرمجازی، امکان تعمیم تجربه‌ها را در دوره‌های زمانی کوتاه برای او فراهم کنند و به نوجوان این حس را بدهند که می‌تواند در کنار آنها تجربیات فکری، خیالی و عملی متفاوت‌تری نسبت به دوران کودکی را داشته باشد. چنین اتفاقی به این معناست که والدین و جامعه نظاره‌گر و البته مواظب نوجوان خواهند بود، بدون این‌که نقد بازدارنده‌ای بر او داشته باشند یا او را وادار به گریز به فضاهای مجازی کنند.

آموزش اخلاق‌مداری در نوجوانی

نوجوانی، دوره ایجاد و تثبیت ساختار روانی و اخلاقی بالغانه در هر فرد است. البته به گفته دکتر احمدزاد، اگر دوره نوجوانی را دوره شروع انحرافات اخلاقی بنامیم فرض چندان درستی نیست. درواقع انحراف از سپری شدن بهنجار دوره نوجوانی است که انحرافات اخلاقی را به همراه خواهد داشت.

این روانپزشک توضیح می‌دهد: نوجوان برای این‌که بتواند اصول اخلاقی را دورنی کند به تجربه کردن و آزمودن وجوه مختلف اعمال در محدوده‌ای که آسیب‌زا نباشد، نیاز دارد و اگر نتواند این تجربه را با همراهی جامعه و والدین کسب کند، به کسب پنهانی تجربه و در نتیجه کسب اخلاق بدون بازخورد عملی روی خواهد آورد. البته فرصت چنین امری در فضای مجازی برایش مهیاست و از این طریق به اخلاق سطحی و قشری متعلق به گروه یا افرادی که برایش جذاب هستند روی خواهد آورد که چنین اتفاقی در دوره‌های بعدی زندگی او باعث ناپایداری در اجرای اصول اخلاقی و نیز ناتوانی‌اش در اصلاح اصول اخلاقی خواهند شد. در چنین شرایطی، متعادل کردن فضای مجازی و فراهم کردن فضایی برای واقعی کردن تجربیات در روابط واقعی برای نوجوان مانند آنچه در روابط فامیلی و اردوها و... در جامعه وجود دارد، می‌تواند وی را در افتادن در دام سردرگمی غیرقابل تحمل و سوق دادن او به کسب ثبات اخلاقی و نقش‌های جنسیتی کمک کند.

پونه شیرازی / گروه جامعه